

ИНОВАТИВНИ ПРАКТИКИ ЗА ОТГОВОРЕН СПА ТУРИЗЪМ

**Ас. инж. д-р Румен Драганов,
Университет по библиотекознание и информационни технологии**

***Резюме:** Отговорния спа туризъм изисква ангажиране на туристическата дестинация, ползваща се от разнообразието на природните ресурси, да използва пълноценно традиционните продукти в традиционна среда, но не за сметка на околната среда или на местното население. Иновативните практики за отговорен спа туризъм при предоставянето на балнео, спа и уелнес продукти и преосмислянето на значението на съхраняването на естествените ресурси в контекста на опазване на екосистемите и предоставяните от тях услуги е ключово за нашето съвремие.*

***Ключови думи:** Екосистеми, екосистемни услуги, околна среда, традиционни продукти, традиционна среда, иновации.*

1. Въведение

Екосистемни услуги обикновено наричаме ползите и услугите, които хората получават от природата. Екосистемите и техните поддържащи услуги създават условията за осигуряването на всички останали екосистемни услуги, които са класифицирани като: материални – представляващи продукти произхождащи от екосистемите (растения и продукти местно производство, плодове и зеленчуци, животински продукти, различни видове местни храни, билки и медицински растения, генетичен материал, питейна вода и вода за плуване, производство на енергия от местни екоцентрали а в контекста на туристическите услуги свързани със спа и уелнес и медикъл спа това са минералните ресурси, пелоидите, климата и всички материални продукти предоставяни от екосистемите под формата на услуги); регулиращи – изразяващи се в способността на екосистемите да регулират важни естествени природни процеси (климата, качеството и количеството на водите, качеството на пелоидите, лечебните кали от естествените им находища и дебитите на минералните извори и др.); и културни – в голямата си част нематериални ползи от екосистемите (нематериалното културно наследство, осмисляне и съхраняване на естетически привлекателните пейзажи, природните и културни забележителности

но в същата степен и уменията на хората в прилагането на традиционни продукти в традиционна среда). Човешката дейност често експлоатира природните ресурси по неустойчив начин, което пречи на екосистемите да ни предоставят своите полезни услуги. В много случаи практиката показва, че проблемите свързани със сигурността и безопасността на екосистемните услуги могат да бъдат институционализирани под различни форми на управление, свързани с туризма – организации за управление на туристическите райони, организации за маркетинг на туристическите дестинации, национални или природни паркове, биосферни резервати, туристически бизнес паркове, регионални туристически паркове и др. Тези организации със своите органи опосредстват организацията и управлението на територията по начин, по който обществото се възползва оптимално от съществуващите екосистеми при ясни регулации за гарантиращи тяхната устойчивост. Отговорен спа туризъм имаме тогава, когато туристическата дестинация се управлява по начин който щади екосистемите и предоставяните от тях услуги, опазва климатичните, природните и минералните ресурси естествено принадлежащи и произтичащи от заобикалящата среда и защитаващи интересите на местното население.

2. Отговорен спа туризъм

Отговорния спа туризъм изисква ангажиране на туристическата дестинация, ползваща се от разнообразието на природните ресурси, да използва пълноценно традиционните продукти в традиционна среда, но не за сметка на околната среда или на местното население. В проект „Секторни политики укрепващи ангажираността за подобряване на екосистемните услуги в България (SPECIES)¹“ се обосновава необходимостта от преформулиране на туристическото законодателство в раздела за туристическото райониране (Закон за туризма, глава трета „Туристически райони“, чл. 17 и сл.²), като въвежда иновативен подход за адаптиране на съществуващите текстове в закона към нов вид организация, наречена Организация за управление на туристически бизнес парк (ОУТБП). Дадена е дефиниция на термина „туристически бизнес парк“ като природно-социална система, разположена на опре-

¹ Проект „Секторни политики укрепващи ангажираността за подобряване на екосистемните услуги в България (SPECIES)“ по програма BG03.03: Секторни политики за системно използване на екосистемните услуги към Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009 - 2014 г. и изпълнителите на проекта - Сдружение за дива природа БАЛКАНИ, Фондация „БлуЛинк“ и GRID-Arendal [1]

² Закон за туризма. 2013. Изм.и допълнен [2].

делена територия, характеризираща се с екосистеми, които предоставят материални, регулиращи, културни и поддържащи екосистемни услуги, която осигурява условия за устойчиво развитие на туризма, гарантира устойчивостта на екосистемите и рационално използване на ползите от тях, осигурява безопасност на предлагания туристически продукт, подобрява местните икономики, създава условия за разкриване на работни места и за повишаване конкурентоспособността на дестинацията. Ефективно управление може да се осъществява чрез съвместна инициатива и усилие на всички заинтересовани субекти – публичен сектор, частен сектор, местно население, туристи и партньорски дестинации. Конкурентоспособността на парка трябва да се основава на устойчивото развитие на екосистемните услуги в дългосрочен план и да бъде съобразено с „поемния” им капацитет, със социалната приемливост на туризма за местното население и с щадяща природата като цяло туристическа дейност.

Въпреки че няма единна система за категоризация на екосистемните услуги, рамката на Оценката на екосистемите на хилядолетието³ (ОЕХ) вече е общоприета: „екосистемните услуги са всички ползи, които обществото извлича от природата”, т.е. ползите които хората получават от околната среда и които допринасят за тяхното благосъстояние. Това е най-краткото определение на понятието „екосистемни услуги”. Терминът е въведен от ООН през 2004 г., когато 1300 учени в продължение на четири години са изготвяли ОЕХ. Стандарт за изпълнение № 6 на Международната финансова корпорация⁴ (МФК) също определя екосистемните услуги като „ползите, които хората, включително бизнеса, извличат от екосистемите”. При екосистемите можем да направим различни разграничения. Разграниченията могат да бъдат на база **категоризация, класификация, типизация и ниво**. ОЕХ посочва четири основни **категории** екосистемни услуги:

2. Иновативни практики в отговорния спа туризъм

Иновативните практики за отговорен спа туризъм при предоставянето на балнео, спа и уелнес продукти и преосмислянето на значението на съхраняването на естествените ресурси в контекста на

³ Оценка на екосистемите за хилядолетието (2005). Екосистеми и благосъстояние на хората: Синтез на биоразнообразието [онлайн] достъпен на: <http://www.maweb.org/documents/document.354.aspx.pdf>

⁴ Международна финансова корпорация (2012). МФК Стандарти на изпълнение за екологична и социална устойчивост [онлайн] достъпен на: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/c8f524004a73daeca09afdf998895a12/IFC_Performance_Standards.pdf?MOD=AJPERES

опазване на екосистемите и предоставяните от тях услуги е ключово за нашето съвремие. Това е и една от задачите стояща пред международната общност и националните стратегии на страните желаещи да развият отговорен спа туризъм. Европейската спа асоциация на своя 21-ви конгрес във Виши – Франция разгледа въпроса за екосистемите и предоставените от тях услуги в контекста на опазване на минералните ресурси⁵. Темата с необходимостта от иновации беше разгледана и от Третия годишен конгрес на Българския съюз за балнео и спа (БСБСПА)⁶. С интерес в програмата на конгреса се откри панела „Необходимост от кадри в сферата на медикъл СПА и СПА туризма – системи за обучение и квалификация” с модератор проф. Дора Костадинова, заместник-ректор на Медицинския университет във Варна. Въпросите за иновациите са свързани с съществуващите проблеми с обучението на кадри в сектора, за квалификацията на специалистите в балнео и СПА обектите; за предлаганото обучение в страната на кадри за балнео и спа туризма (съгласно изискванията на Наредба № 2/2016 г.); за активизиране на връзките между университетите и туристическия бизнес. Над 260 обекта развият СПА туризъм в България, сред които: 13 болници за следоперативно лечение и рехабилитация, 19 петзвездни СПА хотела и 4 тризвездни. Тези, но и много други обекти, срещат проблеми със задължителни изисквания за професионална и езикова квалификация на персонала, на които трябва да отговарят съответните центрове, за да получат сертификат за „Балнеолечебен (медикъл СПА) център”, „СПА център”, „Уелнес център” или „Таласотерапевтичен център”, съгласно Наредба № 2/29.01.2016 г. за условията и реда за сертифициране на „Балнеолечебен (Медикъл Спа) център”, „Спа център”, „Уелнес център” и „Таласотерапевтичен център” – издадена от Министерството на туризма и Министерството на здравеопазването. По данни на министерството на туризма към края на септември 2016 г са подадени 106 заявления от обекти, които желаят да бъдат категоризирани по реда на закона, като от тях до момента на изискванията отговарят 74.

В тази връзка фондация „Св. Св. Константин и Елена”, съвместно със „Св. Св. Константин и Елена холдинг” АД учредиха нова

⁵ Draganov, R., Management of ecosystem services in SPA tourism in context of mineral resources, 21st ANNUAL ESPA CONGRESS, 24-27 MAY 2016, Vichy (F) Prevention in European Spas New Perspectives for 2020. http://www.espacongress.eu/images/pdf/21th_ANNUAL_ESPA_CONGRESS_Programme.pdf

⁶ Третия годишен конгрес на Българския съюз за балнео и спа (БСБСПА) 27-28.09.2016 г. Варна, к.к. Св.Св. Константин и Елена. Решения на УС на БСБСПА. <http://bubspa.org/index.php/2013-11-19-12-17-29>

стипендиантска програма - „Здраве чрез СПА” предлагаща нова иновативна стипендиантска програма която да подпомага висшето образование на студенти – отличници, които са избрали професията на медицински специалисти, работещи в сферата на алтернативните форми за подобряване на човешкото здраве. Програмата „Здраве чрез спа” е за професионални бакалаври, бакалаври и магистри, чието обучение е обвързано с морелечението (таласотерапия), спа и уелнес терапиите, балнеологията, рехабилитацията, физиотерапията, кинезитерапията, ерготерапията, лечебните и спортните масажи и медицинската козметика. В рамките на академичната 2016/2017 ще се изберат общо 4–ма стипендии – двама, които ще бъдат подпомогнати през зимния семестър и двама – през летния семестър. Размерът на всяка стипендия е 1 500 лв. Изискването към кандидат-стипендиантите е да имат минимално постигнат успех отличен 5.50 от летния семестър на учебната 2015/2016 година. Кампанията за прием на документи ще се проведе до 20 октомври. Желаетелите стипендия е необходимо да изпратят мотивационно писмо и служебна бележка, удостоверяваща редовното обучение на студента по някоя от следните специалности по ОКС „Професионален бакалавър”, ОКС „Бакалавър” и ОКС „Магистър”: „Медицинска рехабилитация и ерготерапия”, „Кинезитерапия”, „Рехабилитатор”, „Масажист”, „Медицински козметик”, „Рехабилитация, морелечение, уелнес и СПА”. В удостоверението е необходимо да бъде посочен и успеха от летния семестър на 2015/2016 година. Могат да кандидатстват студенти, обучаващи се във висшите учебни заведения по медицина и медицинските колежи в страната, регистрирани съгласно закона за висшето образование в България. С предимство ще се ползват кандидати, израснали под институционална грижа, сираци и полусираци, студенти от социално слаби семейства, студенти със степен на инвалидност или др. увреждания.

Важни са и решенията на управителния съвет на БСБСПА за насърчаване на работещите в туристическия бизнес свързан с медикъл спа, спа и уелнес хотели свързани с постигане на средна заплата за работещите в този сектор от 1850 евро през 2026 година. Това решение е насочено към младите специалисти, които искат да се занимават със специалностите свързани с предлаганите услуги. Повишаването на средната работна заплата се очаква да стане на база на удвояване на показателите за средна заетост на хотелите предлагащи „Балнеолечебен (Медикъл Спа) център”, „Спа център”, „Уелнес център” и „Таласотерапевтичен център”. За тази цел се постави иновативната задача да се започне работа по създаване на чартърни самолетни превози за туристи от основните емитационни пазари – Германия, Скандинавия и

Русия. Необходимо е да се изучи по-добре опита на водещи страни в емитирането на „Ваучери за здравна превенция” които работодателите да могат да дават на своите работници и служители по реда на правната рамка на Наредба 7 за ваучери за храна. Ваучерите за храна понастоящем са разплащателно средство за покупка на храна и хранителни продукти в ресторанти, заведения за бързо обслужване и обекти за търговия с храни (супермаркети, хипермаркети и магазини за хранителни стоки). Ваучерите за храна се отпечатват само от лица, получили разрешение от министъра на финансите да осъществяват дейност като оператор⁷. Както и България да се превърне в център на спа туризма и да бъде включена в проекта „Римски спа дестинации в Европа – по стъпките на римляните”. Ръководителя на проекта Тобиас Биленщайн, беше един от лекторите в 3-тия годишен конгрес на БСБСПА в КК „Св. Св. Константин и Елена”.

4. Изводи

Иновативните практики за отговорен спа туризъм са в обогатяване на съществуващите знания, касаещи детерминантите в теорията за екосистемите и екосистемните услуги и по-специално в контекста на опазване на богатите природни и минерални ресурси и подобряване квалификацията на кадрите в балнеолечебните (медикул спа) центрове, спа центровете, уелнес центровете и таласотерапевтичните центрове по смисъла на ЗТ. Необходимо е преформулиране на туристическата политика за опазване на заобикалящата среда и ресурсите на тези центрове в полза на обществото но и също мерки за подобряване на търговската среда. Увеличаването на заплатите на работниците в различните спа центрове свързано с повишаване на техните знания, създаването на удобни транспортни връзки на база на чартърни авиационни и автобусни програми и въвеждането на ваучери за превенция на здравето са ключови за повишаване на конкурентоспособността на туристическата дестинация.

ЛИТЕРАТУРА

1. Draganov, R., Management of ecosystem services in SPA tourism in context of mineral resources, 21st ANNUAL ESPA CONGRESS, 24-27 MAY 2016, Vichy (F) Prevention in European Spas New Perspectives for 2020. http://www.espacongress.eu/images/pdf/21th_ANNUAL_

⁷ Наредба №7 от 09/07/2003 на МФ и на МТСП. <http://www.tita.bg/page/255>

- ESPA_ CONGRESS_Programme.pdf (последно посетена на 29.09.2016 г.)
2. Закон за туризма 2013. <http://www.lex.bg>. (последно посетена на 29.09.2016 г.)
  3. Международна финансова корпорация (2012). МФК Стандарти на изпълнение за екологична и социална устойчивост [онлайн] достъпен на: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/c8f524004a73daeca09afdf998895a12/IFC_Performance_Standards.pdf?MOD=AJPERES (посетен на 9.09.2016 г.).
  4. Наредба N°7 от 09/07/2003 на МФ и на МТСП. <http://www.tita.bg/page/255> (последно посетена на 29.09.2016 г.)
  5. Оценка на екосистемите за хилядолетието (2005). Екосистеми и благосъстояние на хората: Синтез на биоразнообразието [онлайн] достъпен на: <http://www.maweb.org/documents/document.354.aspx.pdf> (посетен на 9.09.2016 г.).
  6. Трети годишен конгрес на Българския съюз за балнео и спа (БСБСПА) 27-28.09.2016 г. Варна, к.к. Св.Св. Константин и Елена. Решения на УС на БСБСПА. <http://bubspa.org/index.php/2013-11-19-12-17-29> (последно посетена на 29.09.2016 г.)